

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра загальної і соціальної психології та соціології



ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 2 від 14.10. 2018 р.

ПРОГРАМА

(вибіркової) навчальної дисципліни

АРТ-ТЕРАПІЯ

Підготовки МАГІСТРА

Спеціальності 053 Психологія

освітньої програми (спеціалізації) Клінічна психологія

Програма навчальної дисципліни «Арт-терапія» підготовки магістрів, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, за освітньої програмою Клінічна психологія

Розробник: Лазорко Ольга Валеріївна, професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології, доктор психологічних наук, доцент

Рецензент: Іванашко Оксана Євгеніївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології.

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри загальної і соціальної психології та соціології

протокол № 3 від 19 вересня 2018 р.

Завідувач кафедри:  (Лазорко О.В.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету психології та соціології протокол № 2 від 19 вересня 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету  (доц. Іванашко О.Є.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДФН

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки; Спец. 053 Психологія; Освітня програма Клінічна психологія Освітній ступінь: Магістр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання <u> I </u>
		Семестр <u> 2-ий </u>
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції <u> 24 </u> год.
		Практичні <u> 18 </u> год.
		Лабораторні <u> 18 </u> год.
		Самостійна робота <u> 52 </u> год.
		Консультації <u> 8 </u> год.
		Форма контролю: екзамен

ЗФН

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки; Спец. 053 Психологія; Освітня програма Клінічна психологія Освітній ступінь: Магістр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання <u> I </u>
		Семестр <u> 2-ий </u>
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції <u> 12 </u> год.
		Практичні <u> 8 </u> год.
		Лабораторні <u> 6 </u> год.
		Самостійна робота <u> 80 </u> год.
		Консультації <u> 1 </u> год.
		Форма контролю: екзамен

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Курс «Арт-терапія» є вибірковою дисципліною підготовки фахівців за спеціальністю «Клінічна психологія» за освітнім ступенем «Магістр». Програма курсу «Арт-терапія» спрямована на ознайомлення студентів з новітніми психотерапевтичними технологіями, спрямованими на реабілітацію всіх груп населення, що практично не мають протипоказів до застосування та демонструють позитивний пролонгований ефект професійного застосування. Арт-терапія розуміється як особливий емпіричний метод, пов'язаний з вираженням емоцій та інших змістових компонентів психіки людини через мистецьку діяльність з метою зміни її стану та структури світобачення.

В останні десятиріччя арт-терапія починає оформлятися в самостійний метод з власною методологією та різноманітним високодиференційованим інструментарієм. Варто зазначити, що накопичення та узагальнення емпіричних даних, пов'язаних з арт-терапією, суттєво випереджає розвиток її теорії, проте застосування деяких теоретичних уявлень сприяло виходу арт-терапії на рівень самостійного психотерапевтичного методу, який активно використовується, в тому числі, у клінічній практиці.

Привабливість методу арт-терапії полягає в тому, що його застосування базується головним чином на невербальних способах самовираження та спілкування. Найчастіше до нього вдаються в процесі реабілітації дорослих людей з особливостями розвитку та в роботі з дітьми. Особи з вадами розвитку мають певні труднощі в адекватному сприйнятті світу, в результаті вони часто неспроможні знайти своє місце в житті, бути повноцінним членом суспільства. Як наслідок, характер взаємодії з середовищем стає в цілому деструктивним. Арт-терапія пропонує пацієнтам висловити свої емоції та почуття за допомогою малювання, ліплення, конструювання з природних матеріалів тощо. В результаті досягається мета: вираження емоцій та почуттів пов'язаних з переживанням своїх проблем, самого себе; активний пошук нових форм взаємодії з світом; підтвердження своєї індивідуальності, неповторності та значимості; і, як наслідок, підвищення адаптивності (гнучкості) в мінливому світі.

На сьогоднішній день в арт-терапії існує потужний діагностичний інструментарій, а також цілий арсенал конкретних апробованих технологій психотерапевтичної практики. Отже, метою даного курсу є сформувати в студентів насамперед практичні навички в арт-терапевтичному підході, необхідні для роботи клінічного психолога.

Навчальний курс з арт-терапії – це система лекційних, практичних та лабораторних занять, самостійної роботи студентів (СРС), консультацій, екзамену, які побудовані на основі таких принципів: 1) достовірності інформації; 2) системності викладу матеріалу, який призначений для використання в педагогічній діяльності; 3) встановлення міждисциплінарних зв'язків; 4) планомірної взаємодії суб'єктів навчального процесу (викладачів і студентів). Такий підхід є можливим на основі поєднання лекційної інформації з практичними вправами семінарських занять, лабораторними заняттями та самостійною підготовкою студентів зі спеціально розроблених питань.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

В результаті засвоєння навчальної дисципліни студенти мають *знати*: основні положення теорії арт-терапії як методу психотерапевтичної реабілітації; етичні норми та принципи професійної діяльності арт-терапевта; загальні принципи роботи з різними клієнськими групами; розуміти діагностичний потенціал арт-терапевтичних технік та межі методу арт-терапевтичної діагностики; правила побудови арт-терапевтичної сесії;

вимоги до організації робочого простору та арт-терапевтичного кабінету, основні принципи та цілі створення та роботи експериментально-психологічного театру як способу інтеграції різних форм творчого самовираження засобами музики, танцю, літератури та образотворчого мистецтва.

По закінченні курсу студенти повинні *вміти*: володіти широким спектром технік художнього самовираження; налагоджувати контакт із клієнтом або клієнтською групою, забезпечувати безпеку та довіру; планувати проведення арт-терапевтичної роботи із групами (вміти розраховувати загальне навантаження, проводити відбір учасників, проводити підготовку приміщення, вести облікову документацію); враховувати психічний стан, особистісні якості, культурний та інтелектуальний рівень тощо, при організації терапевтичної зустрічі; надавати інтерпретацію і забезпечувати вербальні зворотні зв'язки; аналізувати й використовувати в арт-терапевтичній роботі фактори художньої експресії та групової динаміки; попереджати негативні наслідки арт-терапії.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Прак тич.	Лабор.	Сам. роб.	Конс.
Модуль 1. Методологічні та теоретичні основи Арт-терапії						
Тема 1. Історія виникнення та розвитку арт-терапії. Основні поняття.		2	2		10	
Тема 2. Етапи та основні складові арт-терапевтичного процесу.		2	2		4	
Тема 3. Області застосування та терапевтичні можливості арт-терапії.		2	2		4	2
Тема 4. Арт-терапія в роботі з глибинним несвідомим.		2	2		4	
Тема 5. Інтегративні методи арт-терапії, робота з психосоматикою.		2	2		4	
Тема 6. Концепція клінічної системної арт-терапії.		2	2			2
Разом за модулем 1	54	12	12		26	4
Модуль 2. Форми і техніки арт-терапії						
Тема 7. Базові техніки арт-терапії, робота з рисунком.				4	10	
Тема 8. Техніки групової арт-терапії.		2		4	4	
Тема 9. Арт-терапія в		2	2	4	4	

роботі з дітьми та підлітками .						
Тема 10. Методики та техніки арт-терапії в роботі з дорослими клієнтами .		2	2	4	4	2
Тема 11. Казкотерапія: можливості та прийоми роботи з казкою . Ігрова терапія.		2		2	4	
Тема 12. Іноваційні напрямки та перспективи сучасної арт-терапії. Творчий потенціал арт-терапевтичного процесу.		4	2			2
Разом за модулем 2	66	12	6	18	26	4
Всього годин	120	24	18	18	52	8

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Арт-терапія в психогеріатричній практиці
2. Арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками, що пережили сексуальне насильство.
3. Арт-терапія з дітьми, що мають проблеми розвитку та обмежені можливості життєдіяльності.
4. Арт-терапія у роботі з засудженими.
5. Арт-терапія, як елемент колективної психіатричної реабілітації.
6. Вивчення підсвідомих процесів за допомогою метафор.
7. Використання арт-терапії у роботі з безпритульними.
8. Використання арт-терапії у формуванні ідентичності підлітка.
9. Використання системного підходу в обґрунтуванні практики групової арт-терапії.
10. Використання тілесно-орієнтованих технік в практиці арт-терапії.
11. Естетичний елемент переносу та його прояви у арт-терапевтичній сесії.
12. Інституціональні фактори розвитку арт-терапії.
13. Кодекс етичних норм та принципів професійної діяльності арт-терапевтів.
14. Культурні фактори розвитку арт-терапії.
15. Образотворча діяльність дітей: особливості арт-терапії та діагностики.
16. Рівень розвитку арт-терапевтичної теорії і практики на сучасному етапі. Можливі напрямки досліджень.
17. Розмаїття форм арт-терапевтичної роботи як складової загальної психотерапевтичної сесії.
18. Роль фактора художньої експресії в формуванні здорової особистості.
19. Соціальні фактори розвитку арт-терапії.
20. Соціально-психологічна сутність художньої творчості. Функції мистецтва.

21. Терапевтичний потенціал індивідуальної та групової арт-терапії: порівняльний аналіз.

22. Музична терапія та її реабілітаційний потенціал.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль (маx = 40 балів)												Модульний контроль (маx = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1												Модуль 2		
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						МКР 1	МКР 2	
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	30	30	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
2	2	2	2	4	4	4	4	4	4	4	4			

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка для екзамену
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аметова, Л. А. Формирование арттерапевтической культуры младших школьников «Сам себе арттерапевт»./ Л.А. Аметова. М.: Московский государственный открытый педагогический университет, 2003. - 36 с.
2. Бурно, М.Е. Терапия творческим самовыражением./ М.Е. Бурно. -Изд-е 3-е., испр. и доп. -М.: Академический Проект, 2006. 432 с.
3. Добровольская, Т.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании / Т. А. Добровольская. М.: Издательский центр «Академия», 2001.-246 с.

4. Крамер, Э. Искусство, арт-терапия, общество / Э. Крамер // Детское творчество. 2010. - №1. - с.2-11.
5. Лебедева, Л.Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий. / Л.Д. Лебедева. — СПб.: Речь, 2003, 256 с.
6. Медведева, Е.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании. /Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская. М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 246 с.
7. Юнг, К.Г. Архетип и символ. / К.Г. Юнг. М.: Гуманитарное агенство «Академический проект», 2001. — 244 с.
8. Копытин А. И. Системная арт-терапия: теоретическое обоснование, методология применения, лечебно-реабилитационные и дестигматизирующие эффекты: автореф. Дисс. ...д-ра психолог. наук: 19.00.04 / А. И. Копытин; СПб НИПНИ им. В.М. Бехтерева. – СПб, 2010. – 52 с.
9. Копытин А.И. Современная клиническая арт-терапия: Учебное пособие / А.И.Копытин. – М.: Когито-Центр, 2015. – 256 с.
10. Арт-терапия. Хрестоматия / под ред. А.И. Копытина. СПб.: Питер, 2002. - 284 с.
11. Арт-терапия новые горизонты / под ред. А.И. Копытина. - М.: Когито-Центр, 2006. - 356 с.
12. Берне Дж. Применение арт-терапии с дементными пациентами: шотландский опыт // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2007. - Т. 10, №4. - С. 43-57.
13. Дрюкер К. Арт-терапия в психогериатрической практике // Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. СПб.: Питер, 2001. - С. 199-214.
14. Ионов О. А. Арт-терапия в комплексной реабилитации психически больных. Автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. мед. наук. М., 2004.
15. Калманович Д. Портативная студия: арт-терапия и политический конфликт / Б. Ллойд. СПб.: Питер, 2001. - С.382-421.
16. Копытин А.И. Теория и практика арт-терапии / А.И.Копытин. - СПб.: Питер, 2002. -368 с.

17. Копытин А.И. Руководство по групповой арт-терапии / А.И.Копытин. - СПб.: Речь, 2003. - 320 с.
18. Копытин А.И. Некоторые проблемы использования арт-терапии в психиатрии // Журнал неврологии и психиатрии. 2004. - Том 104, №5. - С.77-82.
19. Копытин А.И. Ранние аналоги и современные методы арт-терапевтической работы с психиатрическими пациентами // Социальная и клиническая психиатрия. 2005. - Том 15, №2. - С. 90-102.
20. Копытин А.И. Арт-терапия как составная часть системы психиатрического обслуживания // Психическое здоровье. 2009. - №3 - С. 72-78.
21. Ландгартен Х. Семейная арт-психотерапия // Игровая семейная психотерапия / под ред. Ч. Шеффера и Л. Керри. СПб.: Питер, 2001. - С. 276-292.
22. Лебедев А.А. Применение групповой интерактивной арт-терапии в психотерапевтическом отделении госпиталя ветеранов войн // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2005. - Том 8, №3. - С. 38-61.
23. Лебедева Л.Д. Практика арт-терапии /Л.Д.Лебедева СПб.: Речь, 2002. - 214 с.
24. Луззатто П. Краткосрочная арт-терапия в остром психиатрическом отделении // Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. - СПб.: Питер, 2001. С. 231-247.
25. МакНифф Ш. Целостное восприятие арт-терапии» // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2005. - Т. 8, №1. - С.10-23.
26. Мальчиоди К. Арт-терапия и мозг// Арт-терапия новые горизонты / под ред. А.И. Копытина. - М.: Когито-Центр, 2006. - С.319-331.
27. Мэрфи Д. Арт-терапия в работе с детьми и подростками, перенесшими сексуальное насилие // Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. СПб.: Питер. 2001. - С. 158-174.
28. Мэрфи Д. Арт-терапевтическая группа для импульсивных детей / Д. Пейсли, Л. Пардоу // Арт-терапия новые горизонты / под ред. А. И. Копытина. - М.: Когито-центр, 2006. - С.160-182.

- 29.Никольская И.М. Арттерапия терапия изобразительным искусством // Учебник «Детская психиатрия» / под ред. Э. Г. Эйдемиллера. - СПб.: Питер, 2005. - С. 993-999.
- 30.Постальчук О.И. Индивидуальная и групповая арт-терапия детей с выраженными нарушениями в развитии // Практическая арт-терапия / под ред. А. И. Копытина. -М.: Когито-центр, 2008. С. 16-28.
- 31.Практикум по арт-терапии / под ред. А.И. Копытина. СПб.: Питер, 2001.-444 с.
- 32.Практическая арт-терапия: лечение, реабилитация, тренинг / под ред. А.И. Копытина. -М.: Когито-центр, 2008. 288 с.
- 33.Розаль М. Сравнительный анализ британского и американского стилей групповой арт-терапии // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2007. - Том 10, № 3. - С. 4-23.
- 34.Свенцицкая В. А. Арт-терапия в психиатрической больнице специализированного типа с интенсивным наблюдением // Арт-терапия -новые горизонты / под ред. А. И. Копытина. М.: Когито-центр, 2006. - С. 276-302.
- 35.Свенцицкая В.А. Арт-терапия в работе с психиатрическими пациентами, совершившими тяжкие правонарушения // Практическая арт-терапия: лечение, реабилитация, тренинг / под ред. А.И. Копытина. М.: Когито-центр, 2008. - С. 232-251.
- 36.Сильвер Р. Идентификация и оценка образа «Я» в рисунках делинквентных подростков / Д. Эллисон Д // Арт-терапия новые горизонты / под ред. А. И. Копытина. - М.: Когито-Центр, 2006. - С. 105-124.
- 37.Стоун Б. Телесный образ «Я» и посттравматическое стрессовое расстройство: обретение силы посредством диалога с визуальными образами // Арт-терапия новые горизонты / под ред. А.И. Копытина. - М.: Когито-Центр. 2006. - С. 66-86.
- 38.Тарарина Е. Супервизия в арт-терапии: сложные случаи и деликатные темы в работе психолога /Елена Тарарина. – Киев, АСТАМИР-В, 2018. – 352 с.
- 39.Тарарина Е. Глубинная арт-терапия: практики трансформаций /Елена Тарарина. – Киев, АСТАМИР-В, 2017. – 240 с.
- 40.Тарарина Е. Человек звучащий. Практикум по музыкальной терапии /Е. Тарарина. – Киев, АСТАМИР-В, 2017. – 208 с.

41. Тарарина Е. Песочная терапия: практический старт. терапии /Е. Тарарина. – Киев, АСТАМИР-В, 2017. – 120 с.
42. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера /Е. Тарарина. – Киев, Элтон-2, 2013. – 160 с.
43. Фрейм Ф. Оценка супружеских отношений и психологической совместимости с использованием рисуночного и карточного теста ОИИМ и рисования мандал // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2006, - Том 9, № 2. - С. 40-60.
44. Хаген Л. Арт-терапия и медицина // Исцеляющее искусство: международный журнал арт-терапии. 2008. - Том 11, № 1. - С. 41-57.
45. Хайкин Р.Б. Художественное творчество глазами врача. СПб.: Наука, 1992. - 232 с.
46. Хеуш Н. Контрперенос арт-терапевта: работа с беженцами –жертвами организованного насилия // Арт-терапия новые горизонты / под ред. А. И. Копытина. - М.: Когито-Центр, 2006. - С. 21-40.
47. Case C. The handbook of art therapy / T. Dalley. London: Tavistock and Routledge, 1992. - 264 p.
48. Dalley T. Art psychotherapy groups // Group work with children: a handbook / ed. K. N. Dwivedi. London: Jessica Kingsley, 1993. - P. 136-158.
49. Dubois A.-M. Art therapy and eating disorders // European arts therapy / eds. L. Kossolapow, S. Scoble, D. Waller. Munster: Lit Verlag, 2005. - P. 162-164.
50. Foulke W.E. The art experience in addict rehabilitation / T.W. Keller // American Journal of Art Therapy. 1976. - Vol. 15, №3. - P. 75-80.
51. Good D. Imaginative art therapy with dissociative clients // Art in Treatment: Transatlantic Dialogue / ed. D. Spring. Springfield, 111.: Charles C. Thomas, 2007. - P. 174-191.
52. Gussak D. A pilot research study on the efficacy of art therapy with prison inmates // The Arts in Psychotherapy, 2004. - Vol. 31, №4. - P. 245-259.
53. Hagood M.M. Group art therapy with mothers of victims of child sexual abuse // The Arts in Psychotherapy. 1991. - Vol. 18, № 1. - P. 17-27.

54. Henley D. Art therapy in a socialization program for children with attention deficit hyperactivity disorder // *American Journal of Art Therapy*. 1998. - Vol. 37, Aug.-P. 2-12.
55. Hoshino J. and Cameron D. Narrative art therapy within a multicultural framework // *Family art therapy* / eds. C. Kerr and J. Hoshino). -New York: Routledge, 2008. P. 193-219.
56. Hoshino J. The development of family therapy and family art therapy // *Family art therapy* / eds. C. Kerr and J. Hoshino. New York: Routledge, 2008. -P. 37-63.
57. Huet V. Challenging professional confidence. Arts therapies and psychiatric rehabilitation // *Inscape*. 1997. - Vol. 2, №1. - P. 12-123.
58. Jensen S.M. Multiple pathways to Self: a multisensory art experience // *Art Therapy: Journal of The American Art Therapy Association*. 1997, Vol. 14, №3. - P. 178-186.
59. Johnson L. Creative therapies in the treatment of addictions // *The Arts in Psychotherapy*. 1990. - Vol. 17, №3. - P. 299-308.
60. Junge M.D. The book about daddy dying: a preventive art therapy technique to help families deal with the death of a family member // *The Journal of the American Art Therapy Association*. 1985. - №3. - P. 4-18.
61. Kahn-Denis K.B. Art therapy with geriatric dementia clients // *The American Journal of Art Therapy*. 1997, Vol. 28, №3. - P. 194-199.
62. Kalmanowitz D. The portable studio: art therapy and political conflict. / B. Lloyd. London: Health Education Authority, 1997. - 114 p.
63. Kellogg J. The use of the mandala in psychological evaluation and treatment / MacRae M., Bonny H., Dileo F. // *American Journal of Art Therapy*. - 1977, Vol. 16, №3. P. 123-134.
64. Kramer E. The art therapist's third hand: reflections on art therapy and society at large // *The American Journal of Art Therapy*. 1986. - Vol. 24, №1. -P. 71-86.
65. Levens M. Borderline aspects of eating disorders: art therapy's contribution // *Group Analysis*. 1990. - Vol. 23. - P. 277-284.
66. Levens M. Art therapy and psychodrama with eating disordered patients // *Art therapy and clients with eating disorders* / ed. D. Dokter. London: Jessica Kingsley Publishers, 1994.-P. 124-136.

67. Levinson P. Identification of child abuse in the art and play products of the pediatric burn patients // *The Journal of the American Art Therapy Association*. -1986.-July.-P. 61-66.
68. Liebmann M. *Art therapy for groups*. London: Croom Helm, 1986. -226 p.
69. Liebmann M. *Art therapy in practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1990. - 192 p.
- 70.211. Liebmann M. *Art therapy with offenders*. London: Jessica Kingsley Publishers, 1994. 248 p.
71. Luzzatto P. Drinking problems and short-term art therapy: Working with images of withdrawal and clinging // *Pictures at an exhibition* / eds. A. Gilroy and T. Dalley. London: Tavistock/Routledge. 1989. - P. 107-119.
72. Mahony J. Art therapy and art activities in alcohol services: a research project // *Treatment of addiction. Current issues for arts therapies* / eds. D. Waller and J. Mahony. London and New York: Routledge. 1999. - P. 117-140.
73. McClean C. Art Therapy as an intervention within a mother-daughter relationship // *Treatment of addiction. Current issues for arts therapies* / eds. D. Waller and J. Mahony. London and New York: Routledge. 1999. - P. 167-206.
74. McClelland S. Brief art therapy in acute states: a process-oriented approach // *Art therapy: a handbook* / eds. D. Waller and A. Gilroy. -Buckingham: Open University Press, 1992. P. 123-136.
75. McLagan D. Art therapy in a therapeutic community // *Inscape*. 1985. -Vol. 6, №2. - P.22-28.
76. McNeilly G. Directive and non-directive approaches in art therapy // *The Arts in Psychotherapy*. 1983. - Vol. 10, № 4. - P. 211-219.
77. McNeilly G. Further contributions to group analytic art therapy // *Inscape*. 1987. - Vol.8, № 3. - P. 3-6.
78. McNeilly G. Group analysis and art therapy: a personal perspective // *Group Analysis*. 1990. Vol. 23, №3. - P. 215-224.
79. Moloy F. Art therapy and psychiatric rehabilitation // *Arts psychotherapy and psychosis* / eds. K. Killick and J Schaverien. London: Routledge, 1997. - P. 12-26.

80. Moore R.W. Art therapy with substance abusers: a review of the literature // *The Arts in Psychotherapy*. 1983. - Vol. 10, №2. - P. 251-260.
81. Naumburg M. The use of spontaneous art in analytically oriented group therapy of obese women / J. Caldwell // *Acta psychotherapeutica, psychosomatica and orthopaedagogica*. 1959. - P. 254-287.
82. Rhyne J. Gestalt art therapy // *Approaches to art therapy: theory and technique* / ed. J. Rubin. New York: Brunner/Mazel, 2001. - P. 134-148.
83. Riley S. Couples therapy. Art therapy: strategic interventions and family of origin work // *Journal of the American Art Therapy Association*. -1993. Vol. 8, №2.-P. 4-9.
84. Riley S. Contemporary art therapy with adolescents. London: Jessica Kingsley Publishers, 1999. - 354 p.
85. Rubin J. Group art and group dynamics. An experimental study / N. Rosenbaum // *Art psychotherapy*. 1977. - №4. - P. 185-193.
86. Rusted J. A multi-centre randomized control group trial on the use of art therapy for older people with dementia / L. Sheppard and D. Waller // *Group Analysis*. 2006. - Vol. 38, №2. - P. 517-536.
87. Sanderson M Art therapy with victims of torture: a new frontier // *Canadian Art Therapy Journal*. 1995. - Vol.9, №1. - P.11.-16.
88. Sidun, N. M. Graphic indicators of sexual abuse in Draw-a-Person Tests of psychiatrically-hospitalized adolescents / R.H. Rosenthal // *The Arts in Psychotherapy*. 1987. - Vol. 14, №1. - P. 25-33.
89. Silver R. Screening children and adolescents for depression through drawing a story // *American Journal of Art Therapy*. 1988. - Vol. 26, №4. - P. 119-124.
90. Waller D. Art psychotherapy with older people with dementia // Abstracts from the International Conference «Society, Health, Welfare». Riga, November 8-9, 2007. - P. 79.
91. Waller D. Art psychotherapy with older people with dementia // Abstracts from the International Conference «Society, Health, Welfare». Riga, November 8-9, 2007. - P. 79.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ:

1. Історія виникнення та розвитку арт-терапії (АТ).
2. Вплив мистецтва на духовний світ особистості.
3. Поняття арт-терапії та її термінологічне поле. Мета та завдання АТ.
4. Арт-терапевтична освіта.
5. Напрямки арт-терапії.
6. Форми, моделі та задачі АТ.
7. Арт-терапевтичний процес та його структура.
8. Матеріали, що застосовуються в АТ. Кабінет арт-терапії та його обладнання.
9. Арт-терапевтичне заняття та його основні етапи.
10. Етика арт-терапевтичної роботи. Роль і функції арт-терапевта.
11. Арт-техніки, що використовуються в індивідуальній роботі з клієнтами.
12. Методологія групової арт-терапії.
13. Типи арт-терапевтичних груп.
14. Групове малювання, живопис та колаж.
15. Сімейна арт-терапія. Генограми.
16. Арт-терапевтичні техніки, що використовуються у роботі з парами.
17. Арт-технології в роботі з дітьми різного віку.
18. Арт-терапія як сучасний метод інтеграції дітей з фізичними обмеженнями в суспільство.
19. Використання лялькотерапії як напряму АТ у корекційній роботі з дітьми, які мають проблеми у розвитку.
20. АТ як засіб саморозвитку підлітків.
21. Арт-терапія як інструмент корекції дитячо-батьківських стосунків.
22. Арт-терапія в роботі з психіатричними клієнтами.
23. Арт-терапевтична робота з людьми похилого віку.
24. Специфіка використання арт-терапії в соціальній сфері: робота з групами ризику, профілактика залежностей, асоціальної поведінки тощо.
25. Робота з травмою та кризовими станами в арт-терапії.

26. Арт-технології в бізнесі: професійний відбір, профілактика професійного вигорання, формування команди, знаходження творчих рішень у бізнесі тощо.
27. Практика застосування методів арт-терапії у клінічній психології.
28. Інтеграція психоаналітичного, екзистенційного та трансперсонального психотерапевтичних напрямків у роботі арт-терапевта.
29. Особистісний, культуральний та архетипічний рівні арт-терапевтичної сесії.
30. Сфери застосування глибинної арт-терапії. Діагностичні та терапевтичні аспекти глибинної арт-терапії.
31. Трансперсональний напрямок глибинної арт-терапії.
32. Поєднання образотворчих технік з музикою, сценічним мистецтвом, рухом, танцями, літературною творчістю.
33. Арт-терапевтичні техніки з тілесним образом «Я» та психосоматичними захворюваннями.
34. Техніка юнгіанської пісочної терапії; різні варіанти її терапевтичного та діагностичного застосування.
35. Предметна скульптура, ассамбляж та інсталяція в арт-терапії. Робота з ресурсами.
36. Концепція комплексної казкотерапії: лялькотерапія, малювання казок, створення казки, постановка казок.
37. Принципи арт-терапевтичної роботи з казкою. Алгоритм казкотерапевтичного процесу.
38. Ігрова терапія та її психотерапевтичні можливості.
39. Психологічний театр як терапевтична модель.
40. Технології плейбек-театру в роботі арт-терапевта.
41. Терапевтичне значення ритуалів та форм сценічної дії.
42. Сфери застосування психологічного театру.
43. Іноваційні напрямки та перспективи сучасної арт-терапії.
44. Творчий потенціал арт-терапевтичного процесу.

45. Арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками, що пережили сексуальне насильство.
46. Арт-терапія з дітьми, що мають проблеми розвитку та обмежені можливості життєдіяльності.
47. Використання арт-терапії у роботі з засудженими.
48. Арт-терапія як елемент колективної психіатричної реабілітації.
49. Вивчення підсвідомих процесів за допомогою метафор.
50. Використання арт-терапії у роботі з безпритульними.
51. Використання арт-терапії у формуванні ідентичності підлітка.
52. Використання тілесно-орієнтованих технік в практиці арт-терапії.
53. Естетичний елемент переносу та його прояви у арт-терапевтичній сесії.
54. Кодекс етичних норм та принципів професійної діяльності арт-терапевтів.
55. Культурні фактори розвитку арт-терапії.
56. Образотворча діяльність дітей: особливості арт-терапії та діагностики.
57. Розмаїття форм арт-терапевтичної роботи як складової загальної психотерапевтичної сесії.
58. Роль фактора художньої експресії в формуванні здорової особистості.
59. Соціальні фактори розвитку арт-терапії.
60. Соціально-психологічна сутність художньої творчості. Функції мистецтва.
61. Терапевтичний потенціал індивідуальної та групової арт-терапії: порівняльний аналіз.
62. Музична терапія та її реабілітаційний потенціал.
63. Сучасна клінічна арт-терапія.
64. Принципи та прийоми ефективної фасилітації в роботі арт-терапевта.
65. Умови ефективної арт-терапевтичної взаємодії.
66. Специфіка інтерпретації в арт-терапевтичній роботі.
67. Специфіка функціонування динамічної арт-терапевтичної групи.
68. Інтерактивний потенціал студійної арт-терапевтичної групи.
69. Специфіка та переваги арт-терапевтичних груп.

70. Загальна характеристика моделі клінічної системної арт-терапії КСАТ (за О.І.Копитіним).
71. Планування лікування за допомогою КСАТ.
72. Моделі арт-терапевтичної діагностики.
73. Психодіагностичний метод мандала та його характеристика.
74. Арт-терапія граничних психічних розладів.
75. Іноваційні напрямки та перспективи сучасної клінічної арт-терапії.